

JOHN HILLS–LELKES ORSOLYA

Társadalombiztosítás, kiválasztó univerzalizmus és toldozó-foldozó, hézagos újraelosztás

Hézagok a brit Munkáspárt szociálpolitikai programjának megvalósításán. Újraelosztás helyett kudarcfinanszírozás. Egyénileg megállapított tandíj, illetve kispénzű családok jövedelemfüggő adóhitele: ez már a szociálpolitika univerzalizmusának vége?

Az első két, hivatalban töltött évének tanúsága szerint a megújult brit Munkáspárt szociálpolitikája alaposan különbözik attól, ami e párttól várható lett volna a hetvenes vagy akár a nyolcvanas években. A társadalombiztosítás szolgáltatásai reálértékben nem növekedtek. A nyugdíjak emelkedése éppúgy elmaradt, mint a nyugdíjak közelítése a keresetek növekedéséhez – pedig ez a követelés az 1983-as és 1992-es választások idején fontos alkotóeleme volt a párt társadalmi kiadásokkal kapcsolatos politikájának. Az 1997-es kampány középponti eleme már az az ígélet lett, hogy a jövedelemadó rátáját nem emelik, sőt a párt azt is kilátásba helyezte, hogy egyáltalán nem tér el a konzervatívoknak a következő két esztendőre meghirdetett szigorú költségvetési politikájától. A megalakult kormány még képviselői ellenkezését is vállalta, amikor lemondott az egyedülálló szülőknek járó pluszjuttatásról, amelyet pedig az előző kormány bevezetni tervezett; és 1999 májusában megkurtított egyes rokkantsági javadalmazásokat. A kormányretorika alkalmanként egyenesen „kudarcfinanszírozásként” aposztrofálta a társadalombiztosítási kiadásokat és kifejezetten került az „újraelosztás” kifejezést, amikor politikájának szociális következményeiről esett szó.

Már az említett, a kormányfunkciót nem viselő képviselők által megfogalmazott ellenérzések is jelezték, hogy a kormány szociálpolitikai álláspontja nem volt ellentmondásmentes. Az értelmiség, de egyes lobbicsoportok is felhívást intéztek valamennyi szociálpolitikai juttatás azonnali emelésére, a szegénység felszámolása érdekében. Emelések híján ugyanis a relatív szegénység óhatatlanul növekedni fog – érveltek, és ez ellentétes a kormánypolitikának a munkanélküliséget visszaszorítani kívánó, munkahelyteremtő programjával. Mások kritikusan kommentálták az alacsony keresetű, gyermekes családok számára megnyitott, jövedelemvizsgálathoz kötött adóhitel lehetőségét, illetve a nyugdíjreformmal kapcsolatban a magánnyugdíjak növekvő részarányát az állami alap-

nyugdíj-komponenssel szemben; továbbá a tandíj (jövedelemtől függő) bevezetését. E rendelkezések sokak szemében gyakorlatilag felszámolták a szociálpolitika univerzalizmusát.

Ezek a rendelkezések, amelyek kritikai figyelmet váltottak ki, csak részei egy olyan, nagyobb változásnak, amelynek azért vannak elismeréssel fogadott elemei is. S bár a közkiadásokat egészen 1999 márciusáig keményen visszafogták, egy költségvetési felülvizsgálatot követően lényeges emelkedés következett be a két, legátfogóbb jóléti területen: az egészségügyben és az oktatásban. E két terület 2001–2002-es költségvetési előirányzata ötmilliárd fontsterlinggel magasabb lett annál, mint ha a nemzeti össztermékben elfoglalt részarányuk 1996 óta tapasztalt változatlanúsága fennmaradt volna.

Egészében véve azt lehet mondani, hogy az új munkáspárti kormány határozott újraelosztó politikát követ – ha ezt a tevékenységét nem is veri nagydobra.

Továbbá: ha általános emelkedés nem is következett be, szelektív juttatásnövekedésre azért sor került. A kisnyugdíjasok például jól jártak a minimumjövedelem-garancia bevezetésével. A minden gyermekes családnak járó gyermek-támogatás is emelkedett, amiképpen kiegészült a kisgyermekeseknek külön járó jövedelem-támogatás összege is.

Egészében véve azt lehet mondani, hogy az új munkáspárti kormány határozott újraelosztó politikát követ – ha ezt a tevékenységét nem is veri nagydobra. Egyes számítások szerint a kormány első három költségvetése együttes nettó hatásában átlagosan több mint kilenc százalékkal emelte a társadalom legszegényebb egytizedébe tartozók bevételeit, és ez a bevétel-növekedés a gyermekes családok számára elérte a 16 százalékot. Mindeközben a legjobban keresőket sikerült ezzel elkerülni. A számítások figyelembe veszik a minimálbéreket, de figyelmen kívül hagyják a foglalkoztatottság változását, sőt a magánalapokból származó nyugdíjjövedelmek megadóztatásának hatását is.

Az új Munkáspárt szociális stratégiája az első két év alapján úgy értékelhető, mint a „kiválasztó jellegű univerzalizmus” követése, illetve mint a „szegénység elleni hézagos támadás”. A jóléti állam szempontjából alapvető fontosságú egyes szolgáltatások megerősödtek, mások azonban nem. A szociális támogatórendszer egyértelműen az alacsonyabb jövedelműekre irányult, de a kedvezményezettek köre kiválogatás eredményének látszik. Végül elmaradt a pénzbeli támogatások általános emelése.

Az alábbi fejtegetések célja annak vizsgálata, hogy miként csapódott le a közvéleményben ez a stratégia. Vajon a kormány alábecsülte vagy éppen túlbecsülte a közvélemény érdeklődését a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentése iránt? Az alapjában véve progresszív jóléti reform találkozik-e a közvélekedés beállítottságaival? Vajon a szociálpolitikára költött pénzt mindenki „kudarcfinanszírozásnak” tekinti-e?

Annak érdekében, hogy megragadjuk a közvélemény tipikus attitűdjeit a szociálpolitikai támogatórendszer egyes elemeivel kapcsolatban, a következő vizsgálatokat végezzük el: a közkiadásokkal és adózással kap-

csolatos általános beállítódások elemzése; a társadalmi egyenlőtlenséggel, illetve a kormány ezt mérséklő tevékenységével kapcsolatos beállítódások elemzése; a jóléti rendszert, kivált annak diszfunkcionális elemeit illető közvélekedés elemzése; a juttatások adekvát jellegével kapcsolatos nézetek elemzése, illetve az, hogy hogyan kellene összefüggésbe hozni a juttatásokat a jelenlegi és korábbi jövedelmekkel; végül a gyermekeiket egyedül nevelő anyák felelősségére irányuló attitűdök elemzése. A vizsgálat során meglepően konzisztens logika látszik kirajzolódni.

Az adózással és közkiadásokkal kapcsolatos általános beállítódások

A nyolcvanas évek vége óta elvégzett társadalmi attitűdvizsgálatok visszatérő motívuma a többség pozitív beállítottsága az egészségügyvel, oktatással és társadalmi juttatásokkal kapcsolatos magasabb költségvetési kiadások iránt még akkor is, ha ez magasabb adóterheléssel jár. A társadalomnak csak egy kisebb része gondolja azt, hogy e tételekkel kapcsolatban a szerényebb költés és az alacsonyabb adószint a jó megoldás. Amint az alábbi táblázat mutatja, a mai beállítottság nem különbözik a kilencvenes évek során mérttől: a válaszadók csaknem kétharmada a nagyobb adó-, illetve közkiadás opciót választja.

Az egészségügyvel, az oktatással és a társadalmi juttatásokkal kapcsolatos adó- és közkiadás-preferenciák (%)

	1983	1987	1991	1995	1998
Eszkáláció	32	50	65	61	63
Szinten tartás	54	42	29	31	32
Visszafogás	9	3	3	5	3
Megkérdezettek	1761	2847	2918	1234	3146

Még a Konzervatív párttal azonosuló válaszadók között is 51 százalékos többségben vannak azok, akik előnyben részesítik a hangsúlyosabb újraelosztást az említett költségvetési fejezetek kapcsán. Közülük 43 százalék már beéri a jelenlegi status quóval. A baloldali és liberális válaszadók között minden tízből heten határozottan a hangsúlyosabb újraelosztás hívei.

Ez az időben tartósnak bizonyuló trend kihívást jelent a Munkáspárt stratégiái és politikusai számára, akiknek meggyőződésük, hogy az 1997-es választásokat az „adóztass és költse!” imázstól való megszabadulással nyerték meg. Tony Blair még 1999 júniusában is azt mondta Schröder kancellár társaságában, hogy „a közkiadások többé-kevésbé elérték a nemzeti jövedelmen belül azt az arányt, amely még elfogadható”. Ami azt illeti, ez az arány Nagy-Britanniában jóval alacsonyabb, 40 százalékos szinten állapodott meg, míg Németországban 1998-ban elérte a 47 százalékot.

A *British Social Attitudes* felvétel adatai cáfolják tehát a fenti nézetet,

Nem meglepő tehát, hogy a kormányra került Munkáspárt programjában éppen az egészség és az oktatás került a középpontba,

ám van három olyan érv, amely mérséklő hatást fejthet ki. Az egyik, hogy ha valaki a nagyobb újraelosztás mellett van, attól még nem kíván feltétlenül *lényegesen* nagyobb adóztatást és juttatást. 1994-ig bezárólag a választók többsége magától balra állónak érzékelte a Munkáspártot azon a politikai mezőn, amely a költségvetési újraelosztás előnybe részesítésétől annak elutasításáig húzódik. Pontosabban a közvélemény már akkor is a nagyobb költési szintet lehetővé tevő nagyobb adóztatás mellett volt, ám tartott attól, hogy a (rég) Munkáspárt túllihegi majd azt. Az 1994-es fordulatok után a vélemények már jobban megoszlottak azok között, akik úgy gondolták, hogy a Munkáspárt esetleg túl messze megy majd, illetve azok között, akik még ezt a várható értéket is kevesellték.

Szociálpolitika, univerzalizmus és újraelosztás

Másodszor pedig, a közkiadásoknak különböző alternatívái vannak és a közvélemény prioritásai is változnak, amikor a magasabb adók személyes következményei kerülnek terítékre. Néhány szakértő az egészségügyet és a közoktatást jelöli meg olyan célként, amelyekhez az 1995-ös attitűdvizsgálatban többségi vélemények voltak kapcsolhatók, ám más célokhoz már nem, így a közbiztonsághoz, nemzetbiztonsághoz vagy akár környezetvédelemhez sem. Nem meglepő tehát, hogy a kormányra került Munkáspárt programjában éppen az egészség és az oktatás került a középpontba, illetve hogy egy magas rangú konzervatív párti politikus pártja Achilles-sarkának éppen „a jóléti államhoz, kiváltképpen az egészségügyhez és oktatáshoz való, közismerten ellenségesnek tartott beállítottságot” nevezte. Az 1998-as vizsgálat egyik új kérdése, amely megkülönbözteti a szociálpolitika egyes aspektusait, lehetővé teszi, hogy tovább finomítsuk a társadalmi prioritásokat.

Harmadsorban bár a munkáspárti kormány az 1997/98-as mélyponttól kiindulva szerény módon, de egészében megemelte az újraelosztás hányadát a GDP-n belül, ezt adóemelés nélkül tette. Valójában egyenesen azt tervezik, hogy 2000-ben az átlagos adósávban 23-ról 22 százalékra csökkentik az adóterhelést.

Egyenlőtlenség

Az elmúlt húsz esztendő egyik legnagyobb társadalmi változása volt Nagy-Britanniában a jövedelemegyenlőtlenségek megnövekedése. „Igazságtalanság” – ez volt a Munkáspárt támadásának főcsapása a konzervatívok elmúlt tizennyolc éves országglása ellen. Az 1998-as attitűdfelmérés kifejezett aggodalmat mutat a társadalmi egyenlőtlenség miatt. A felmérés egyik visszatérő kérdése így hangzik:

Mit gondol Ön? A jövedelem-színvonal terén a mai Nagy-Britanniában általában véve a nagy jövedelmek és a kis jövedelmek közti különbség túl nagy; éppen megfelelő; vagy éppenséggel túl kevés?

A válaszadók négyötöde ma erre azzal felel: túl nagy. Ez csaknem 72 százalékkal több annál, mint ahányan ugyanígy gondoltak 1983-ban; és majdnem pontosan ugyanannyi, mint ahányan így gondoltak a kilencvenes évek elején; de valamelyest kevesebb annál a 85 százaléknál, akik 1995-ben érzékelték a jövedelemkülönbségeket túl nagynak. Ezek a mozgások, amelyek konzisztens módon e nagy többség körül ingadoznak, egy kis időbeli eltolódással jól leképezik a jövedelemkülönbségek méréséből adódó trendet: ez éles növekedést mutat a nyolcvanas években, és valamelyest visszaesik a kilencvenes évek közepére.

Spencer szerint a kilencvenes évekre a társadalmi egyenlőtlenségekkel kapcsolatos nyugtalanság széles körben elterjedt a társadalmi és gazdasági csoportok között. Ebben a beállítódottságban nincs értékelhető különbség a bruttó háztartási jövedelem szerint képzett csoportok között: a legmagasabb egynegyed négyötöde éppúgy túl szélesnek érzi a szakadékot, mint a legszűkebb. Ez a benyomás talán kevésbé kifejezett a konzervatív választók körében, de még közöttük is minden tízből heten túl szélesnek találják a jövedelemkülönbségeket, és ritkaságszámba megy az olyan ember, aki túl kicsinek gondolná. Az emberek nemcsak azt tartják, hogy a szegények és gazdagok közt túl nagy a különbség, de azt is hozzátézik, hogy a különbségek csökkentése érdekében a kormánynak felelőssége van. A válaszadók majd' háromnegyede ebben vagy bizonyos, vagy ezt éppen valószínűnek tartja, és csak egyhatod tagadja ezt az összefüggést. Ez a meggyőző többség valamelyest kisebbedik, ha úgy tesszük fel a kérdést, hogy vajon adóztassa-e meg a kormány jobban a gazdagokat a szegények megsegítése érdekében, de még ebben a szövegösszefüggésben is csak egyhatoduk választja azt, hogy „a jobban élők már így is túl sok adót fizetnek”.

A felvétel egy további kérdéspárja vonatkozik arra, hogy feltárja a jövedelemkülönbségek csökkentése iránti igények mögött meghúzódó motívumokat. A legnagyobb csoport, amely azonban nem képez többséget, azt tartja, hogy „többet kellene költenie a szegények jóléti juttatásaira”. Ha még gyengébben is, de abban is közmegegyezés tapasztalható, hogy „a kormánynak jövedelmet kell átcsoportosítania a tehetősebbektől a kevésbé jól keresőkhöz”.

A kormány és a redistribúció

	Egyetért	Nincs véleménye	Nem ért egyet
A kormánynak többet kellene költenie a szegényekre, még akár adóemelések árán is	43	29	26
A kormánynak a meglévő keretek között jobban kell átcsoportosítania a szegények javára	39	28	31

Ezek a válaszok lépcsőzetességet árulnak el. Egyfelől a nagy többség azt gondolja, hogy a jövedelemkülönbségek túl nagyok és a kormánynak teendője van ezzel kapcsolatban; többséget kap az az elgondolás is, hogy itt a legjobb eszköz a tehetősebbek megadóztatása. Az egyetértés, illetve elutasítás ilyen nyilvánvaló arányai azonban mérséklődnek, ha a „jóléti juttatás” vagy „újraelosztás” terminusok kerülnek előtérbe. A lépcsőzetesség fennmarad, ha akár pártpreferenciák, akár pedig jövedelemcsoportok szerint szűkítjük a mintát. A konzervatív pártiak és a magas jövedelműek egyaránt azonosulni tudnak a jövedelemszakadék mérséklésével. Mi több, a magas jövedelemcsoportban szignifikáns többséget kap a tehetősebbek hangsúlyosabb megadóztatása a szegények érdekében. Egyedül a „redisztribúció” kategóriája talál nyílt elutasításra a konzervatív beállítottságúak és a jól keresők között.

Így hát nem csoda, ha a jelenlegi kormány is visszariad az „újraelosztástól”, illetve az ehhez kapcsolódó terminusoktól. Ennyiben csak követi a kormány a közvéleményt, amikor elvégzi ugyan az újraelosztást, de nem nevezi néven, vagy pedig csak a juttatásnövelési felét tematizálja. Ezen a ponton azonban a kormány elvétí a számítást: amikor kerüli a tehetősebbek megadóztatását, akkor kifejezetten szembe megy a közvélekedéssel, hiszen ezt nemcsak a támogatói várják el tőle, hanem a háztartások jobban kereső fele is.

A jóléti állammal és a támogatások hasznélvezőivel kapcsolatos nézetek

A nyolcvanas évek vége óta kérdések sorában érdeklődtünk a jóléti állammal és a támogatások hasznélvezőinek megítélésével kapcsolatos nézetek iránt. Itt a vélemények szóródást mutatnak ugyan, de visszatérő aggodalom kap bennük hangot a jóléti rendszer működését illetően.

A jóléti rendszerrel kapcsolatos attitűdök

	Egyetért	Nincs véleménye	Nem ért egyet
Lenevel az öngondoskodásról	50	23	26
Ha kevésbé volna nagyvonalú, segíthetne a saját lábára állásban	40	26	32
Lenevel a kölcsönös önségélyezésről, egymás megsegítéséről	36	32	29
Másodosztályú állampolgárság érzetét kelti	44	27	28

Mintanagyság: 2531

A fenti kérdések 1987 óta felvett idősorait vizsgálva az alapvető állandóság mellett megállapítható egy bizonyos folyamatos eltolódás a juttatások lenevelő, „csapda” jellegének érzékelése felé. Ma a válaszadók mintegy fele azt hiszi, hogy a szociálpolitika a következményeiben az öngondoskodás ellen hat – ilyen véleményt két évvel ezelőtt 44 száza-

léknál kevesebben hangoztattak. Világos, hogy sok ember fejében egyszerűen megfér a nézet a jövedelemegyenlőtlenségek túlzottságáról és a jóléti juttatások kontraproduktív, a munkakeresést ellanyhító hatásáról. Ha úgy tesszük fel a kérdést, hogy vajon a rendszer megítélésük szerint eléggé enyhíti-e az érintettek nehézségeit vagy éppen inkább túlzottan a munkavállalás ellen hat, a válaszok zöme ez utóbbi nézet felé irányul. Ez éles ellentétben áll minden korábbi év visszatérő többségi megállapításával, mely szerint a juttatások „túl kevesek és nem enyhítik a gondokat”.

	1984	1987	1990	1993	1996	1998
Túl kevés és nem enyhít	49	51	50	55	48	29
Túl sok és lenevel	28	29	29	24	32	47
Épp jó	9	7	9	12	14	18
Mindkettőben van						
némi igazság	6	6	4	1	2	2
Mintanagyság	1675	2847	2797	2945	3620	3146

Bryson azt ajánlja ennek az idősnak az alapján, hogy a jóléti rendszer működésével kapcsolatos nézetek változását a gazdasági ciklusok hatásának és a foglalkoztatás mindenkori szintjének tudjuk be. Ez megmagyarázhatja ugyan a közvélemény megkeményedését egy relatíve jó gazdasági időszakban, de nem ad magyarázatot az 1996 óta fellépő ilyen irányú drámai változásra. A működéssel kapcsolatos nézetek megkeményedése mellett hasonló érzékelhető a juttatások haszonélvezőinek megítélésében is.

	1987	1989	1991	1993	1994	1995	1996	1998
A legtöbb munkanélküli talál								
nálunk munkát, ha akar	41	52	38	27	32	38	39	54
Sokan nem érdemlik meg								
a segélyezést	31	29	26	24	26	30	28	32
A jóléti juttatásokkal sok								
a család	32	33	28	31	34	35	33	39
Mintanagyság	1281	1307	2481	2567	2929	3135	3119	2531

Több mint 50 százalék tehát megegyezik abban, hogy „a legtöbb munkanélküli találhat munkát” – ez lényegesen több, mint az 1996-os 39 százalék vagy az 1993-as 27 százalék. Csak 1989-ben (a nyolcvanas évekbeli fellendülés végén) jött létre hasonló arány.

Feltételezhetőnek látszik, hogy ezek az eredmények helyileg, az éppen előforduló helyi munkanélküliség függvényében erősen szóródnak, ám legalábbis regionális megközelítésben ilyen összefüggés nem mutatható ki. 1998-ban a munkanélküliség a Londonon kívül értelmezett déli régióban volt a legkisebb mértékű, itt a szóban forgó beállítódás 59 százalékos előfordulása tapasztalható, magasabb az átlagnál. Ugyanakkor a legalacsonyabb előfordulás – 39% – éppen Walesben tapasztalható, ahol a munkanélküliség szintje egyáltalán nem éri el az Észak-Angliában kimutatott magas szintet, márpedig ott 51 százalék véli, hogy munkát keresni inkább eltökéltség dolga. Meglehet, a munkahely elérhetőségének érzékelése a régióknál sokkal alacsonyabb léptékben volna értelmezhető.

Az az állítás, hogy „a jóléti juttatások körül sok a visszaélés”, jelenleg 39 százalékos elfogadottságra talál, és ez növekedett az egész kilencvenes évek során, míg elérte azt a mai szintet, amely magasabb, mint valaha. Ha ehhez hozzávesszük a felvétel egy másik kérdésére adott válaszokat, amely szerint „nagy számban” fordulnak elő visszaélések az igénylések körül – ezt négy ember közül három fogadja el –, akkor feltűnő, hogy 1983-ban és 1989-ben csupán 65 százalék vallott így, és akkor meg kell állapítanunk, hogy a rendszerrel való visszaélést széles körben tekintik valóságosnak. Ezekből a kérdésekből ugyan az nem állapítható meg, hogy vajon az emberek kis vagy nagy összegeket társítanak ezekhez a csalásokhoz, mégis le kell vonnunk azt a következtetést, hogy a szociálpolitikában tapasztalható csalások eseteit az emberek nem veszik félvállról. Több mint 50 százalékuk meg van győződve arról, hogy „súlyos dolog” hamis információval támogatáshoz jutni, és úgyszólván senki nem akad, aki ezt megbocsátható csalásnak tartaná. Összehasonlításképpen megjegyezzük, hogy az adócsalás közmegítélése sokkal enyhébb: csak 19 százalék vélekedik úgy, hogy „súlyos dolog” volna kevesebb jövedelmet bevallani az adó elkerülése érdekében, és több mint 25 százalék bocsánatos bűnnek tartja.

A megtévesztések fenti, súlyos megítélésével jól megfér az a mintegy 80 százalék által képviselt meggyőződés, hogy „sok arra jogosult egyáltalán nem veszi igénybe a támogatást”. Ennyiben az emberek szemében a rendszer mindkét irányban sokat téved: túl sok arra érdemes kimarad belőle, illetve mások, szintén túl sokan, valódi rászorultság hiányában is fel tudnak venni pénzt.

A jóléti rendszerrel és az igényjogosultakkal kapcsolatos attitűdök
pártválasztások szerint

	Munkás- párt	Liberális Demokrata Párt	Konzervatív Párt	Minta- nagyság
A jóléti rendszer lenevel az öngondoskodásról	41	46	66	2531
Ha nem lenne olyan nagyvonalú a szociálpolitika, az igénylők megtanulnának a saját lábukra állni	33	35	54	2531
A jóléti állam lenevel a kölcsönös segítségnyújtásról	32	34	44	2531
A juttatások nagysága nem ösztönöz munkakeresésre	41	52	62	2531
Az igénylők közül sokan egyáltalán nem szorulnak segítségre	27	25	42	2531
Nálunk a legtöbb munkanélküli található munkát	47	48	67	2531
A legtöbb segélyezett csal valamiben	35	31	44	2531
Rendetlenül megalapozatlanul igényelnek segítyt manapság	81	80	91	3146
Rendetlenül nem kérelmeznek az igényjogosultak közül	81	85	78	3146

Nem meglepő, hogy ezek a nézetek a pártpreferenciákkal párhuzamosan szóródnak. Pontosabban: a konzervatív meggyőződésűek mindenki másnál határozottabban állítják, hogy a támogatás eszközrendszere aláássa az önerőre támaszkodás elvét. Másfelől az egyes pártok választói között sokkal nagyobb az egyetértés a hamis igényjogosultságokról, illetve a kimaradók megítéléséről.

A jóléti juttatások milyen szintje megfelelő?

A szociálpolitikával kapcsolatos attitűdök részben attól függenek, hogy mennyire ismerik az emberek a juttatások tényleges szintjét. A *British Social Attitudes* felvétel néhány kérdése erre irányul. Például arra az egyszerű kérdésre, hogy szerintük hogyan él egy olyan gyermektelen házaspár, amelynek tagjai teljességgel munkanélküliségi segélyre utaltak, 37 százalék olyan választ adott, hogy meglehet mindenük, ami kell, talán még több is. Ugyanakkor egy következő kérdésre, amely azt tudakolta, milyen lehet a megélhetése egy ilyen házaspárnak heti 79 fontsterlinges (a támogatásra jogosultság határa ez) lakbér- vagy jövedelemkiegészítés mellett, már csak 10 százalék tétélez fel tisztes megélhetést. Az összeg ismeretében több mint négyötödük pedig érzékeli, hogy ez a házaspár nehézségekkel küzdhet, éppenséggel szegénynek tekinthető.

A válaszok még árnyaltabbá válnak, ha a nyugdíjasok megélhetéséről kérdezzük. A kizárólag állami alapnyugdíjból élő (tehát a munkajövedelem után járó nyugdíj nélkül) feltételezett házaspárt a válaszadók háromnegyede érzékeli igazán szegénynek, többen, mint a munkanélküli házaspár esetében. Mihelyt az állami alapnyugdíj heti 103 fontos összege is szóba kerül, már elmozdulnak a vélemények: feltételezik a tisztes megélhetést.

A munkanélküliek és nyugdíjasok megélhetése

	Igazán szegény	Nehéz megélhetés	Megél	Több mint elég	Minta-nagyság
Munkanélküli-segélyen élő házaspár	11	45	34	3	3146
Mínimálbéren élő házaspár	37	51	10	0	1558
Nyugdíjas házaspár heti 79 fontos lakbértámogatással	22	59	17	1	1558
Állami alapnyugdíjból élő házaspár	17	56	23	1	3146
Nyugdíjas házaspár 103 fonttal	17	52	28	1	1558

Az összes korábbi kérdésre adott, időben változó válaszokkal szemben a munkanélküliek megítélésében 1986 óta nincs változás. Ennélfogva feltehető, hogy a munkanélküli-segély kontraproduktív hatásáról megfogalmazott nézetek a segély szintjének téves megítéléséből táplálkoznak. Persze téves megítélés ide vagy oda, a válaszadóknak több mint a fele így is tudja, hogy a segély nem elegendő a megélhetésre, sőt a közvéle-

mény több mint 80 százaléka azt is tudja, hogy akár a nyugdíj, akár a munkanélküli-segély mellett járó jövedelemkiegészítő támogatás nem elég a megélhetéshez.

Említettük, hogy a munkanélküliségről alkotott képzeteket befolyásolják a pártpreferenciák. Nos a konzervatív pártiak, akik a munkanélküliségről alkotott prekoncepciójukban minden más párttól különböznek, a számok ismeretében már nem adnak a többiekétől elérő válaszokat. A különbség egyébként kevésbé a konzervatív szavazók eltérő vagyoni helyzetéből adódik, ami talán jól megmagyarázható lenne azzal, hogy „nincsenek képbén” a dolgot illetően. A helyzet inkább fordított: éppen a legmagasabb jövedelmi csoportban hajlamosak az emberek leginkább „igazán szegénynek” vagy „nehéz megélhetésűnek” tartani a munkanélkülieket.

Számunka irányadó az az eset, amikor a feltételezett nyugdíjas házaspárral kapcsolatban konkrét összeget nevez meg a kérdés. Az embereknek inkább van realiztikus képük a nyugdíjak nagyságáról, mint a munkanélküli-segély nagyságáról. Hedges (1999) azt találta empirikus munkájában, hogy az állami alapnyugdíj esetében a megítélés erősen szóródik (£35–80 határértékek között), ám az így képezhető, várható érték éppen egybeesik a tényleges összeggel (akkoriban £62,45). Talán többen ismernek személyesen nyugdíjasokat, mint munkanélküli-segélyen élőket, hiszen a nyugdíjasok végül is többen vannak. Egy másik magyarázat az lehet, hogy a nyugdíjakat illetően hiányzik a csalás jelensége, amely erősen belejátszik a megítélésekbe.

Milyen jól élnek a munkanélküliek – pártválasztás és bruttó háztartási jövedelem szerint

Azok aránya, akik „tényleg szegénynek” vagy legalábbis „nehezen élőknek” tartják	Házaspár munkanélküli-segélyen	Házaspár heti 79 fontos lakbértámogatáson	Önálló jövedelemmel is rendelkező házaspár a heti 79 fontos lakbértámogatáson
Munkáspárt	60	89	84
Liberális Demokraták	59	89	80
Konzervatívok	50	88	79
Felső jövedelemkvartilis	64	93	86
3. jövedelemkvartilis	54	88	82
2. jövedelemkvartilis	55	89	85
Legalsó jövedelemkvartilis	53	88	72
Mintanagyság	3146	1558	1558

Jövedelemarányos, jövedelemvizsgálathoz kötött vagy egyösszegű támogatások

A szociálpolitika eszközrendszerében nemcsak a támogatások mindenkori szintjének van jelentősége, hanem annak is, hogy a kifizetett összegek hogyan aránylanak a folyó és a múltbeli jövedelmekhez. Nagy-Bri-

tannia szociálpolitikája ebből a szempontból a következő alapelveken nyugszik:

- Jövedelemvizsgálathoz kötött kifizetések, amelyeket azoknak folyósítanak, akiknek egyéb forrásból származó jövedelme csekély. Ilyen a jövedelemkiegészítő támogatás, a lakbér-kiegészítés és a családok adóhitelje, amelyet 1999 októberétől fölváltott a „dolgozó családok adóhitelje”.

- Nagyjövedelem-vizsgálathoz kötött juttatások, amelyek folyósítását megtagadják, ha a teszt pozitív. Egyedül a 2000 áprilisától bevezetett, a házaspároknak járó adókedvezményt felváltó gyermekek után járó adóhitel működik így.

- Egyösszegű támogatások, amelyek bizonyos körülmények között mindenkinek járnak, függetlenül a jövedelemtől. Ilyen a gyermekek után járó támogatás.

- Van olyan, jövedelem nagyságtól független, egyösszegű juttatás – ilyen például az állami alapnyugdíj –, amely társadalombiztosítási igényjogosultság alapján jár.

- A nyugdíjrendszer strukturális moduljai közül az, amelyik az aktív kori kereset részleges pótlására szolgál és ennél fogva arányos az aktív kori kereset alapján történő hozzájárulással. Sok európai társadalombiztosítás egészében ezen az elven alapszik, és a nyolcvanas évekig a brit munkanélküliségi és rokkantsági segélyezésnek is megvolt ez a jövedelempótló eleme. Ma már csak az állami alapnyugdíj feletti második pillér (State Earnings Related Pension Scheme) testesíti meg ezt az elvet azok számára, akik nem hagyták el a társadalombiztosítást a magánnyugdíj kedvéért.

Megnéztük, mit tartalmaznak a válaszok arról, hogy milyen legyen a juttatások szintje a folyó, illetve a múltbéli keresetekhez viszonyítva, és lenyűgözően érdekes eredményt kaptunk. Ami a munkanélküliek segélyét és az állami öregségi nyugdíjat illeti, mértékadó többséget kap az a követelmény, hogy egyösszegű megoldást alkalmazzunk az alacsonyabb vagy magasabb jövedelem arányos kifizetések helyett. Az állam szerepét ez a válaszadói többség abban látja, hogy az európai gyakorlat jövedelempótló támogatásaival szemben, minden igényjogosult számára ugyanolyan kifizetést eszközöljön, vagy egyáltalán minden állami költségvetési teljesítés szorítkozzék a rászorultság elvére és csak az alacsony jövedelműeknek járjon.

A juttatási szint és a keresetek

Hogyan viszonyuljanak a magas keresetűek juttatásai a kis keresetűekéhez?

	Magasabb legyen	Maradjon így	Alacsonyabb legyen	Egyáltalán ne kapjanak	Minta- nagyság
Munkanélküli-segély	9	73	13	3	3146
Állami öregségi nyugdíj	12	71	11	3	3146
Rokkantnyugdíj	4	58	27	9	3146
Gyermektámogatás	1	45	27	25	3146

Bár több mint egyharmad azon az állásponton van, hogy rokkantsági nyugdíjból kevesebb is elég, vagy egyáltalán nem szükséges a „nagyon magas jövedelműek számára”, még a fenti, meglehetősen erős megfogalmazásban is határozott többsége van annak, hogy legyenek jövedelemtől független kifizetések. A kormánynak az a törekvése tehát, hogy több ellenőrzött rászorultsági elemet vezessen be a rokkantnyugdíjazásba, ennyiben ellentétes a várakozásokkal. Persze a rokkantosság egyes juttatásai rendkívül változó természetűek, és ez viszonylagossá teheti ezt az általános vélekedést.

Egyöntetű köztámogatást élvez az az általános igény, hogy a kis fizetésű gyermekezes családok emelt szintű támogatáshoz jussanak.

Más a helyzet a gyermektámogatással, amelylyel kapcsolatban csak egy vékony többség tartja azt, hogy a nagykeresők számára kevesebb vagy semmi is elég lenne. Úgy tűnik, a kormány intézkedései itt finomra hangolódtak ezzel a beállítódással: mind az általános gyermektámogató-

tás, mind a kisgyermekezes családok emelt szintű jövedelemtámogatása, mind pedig a jövedelemvizsgálathoz kötött családi adóhitel, sőt a nagyjövdelem-vizsgálathoz kötött, gyermekek után igénybe vehető adóhitel egyaránt jár és emelkedik minden gyermekezes család esetében, de alacsonyabb kereset esetén nagyobb emelésekkel.

Egyöntetű köztámogatást élvez az az általános igény, hogy a kis fizetésű gyermekezes családok emelt szintű támogatáshoz jussanak. Az itt ismertetett BSA vizsgálatban 56 százalék bólint rá arra, hogy a kormány egészítse ki a dolgozó házaspárok jövedelmét, ha gyermeket nevelnek és (feltehetőleg egy jövedelemvizsgálat fényében) „nehezen élnek”. Kevesebb mint egyharmad képvisel olyan nézetet, hogy a házaspárt magára kell hagyni.

A többségi vélemény megáll a sokak által osztott megtévesztési effektus mellett is. Négy emberből hárman például aggódnak amiatt, hogy ha a kormány kiegészít béreket, akkor ezzel megkönnyíti a munkaadók számára azt a lehetőséget, hogy nyomott bérszínvonalon dolgoztassanak. Úgy tűnik, gyermekek esetében ezt a kockázatot lehet vállalni, egyébként pedig nem. Így gyermektelen, de nehezen élő házaspár esetében csak négyből egy ember gondolja úgy, hogy a kormány fejelje meg a béreket, a válaszadók több mint fele viszont elvárja, hogy a házaspár gondoskodik önmagáról. Ezzel a mért eredménnyel összhangban a kormány elsőnek éppen a foglalkoztatott gyermekezes családok helyzetén javított, jóllehet érezhető a szándék, hogy ezt más családokra is kiterjessze.

Gyermekeiket egyedül nevelő anyák, keresőtevékenység és gyermeknevelés

A kormány első két esztendejének egyik legellentmondásosabb területe a szociálpolitikának a gyermekeket egyedül nevelő anyákat illető kezelésmódja volt. A mélypont 1997 őszén volt mérhető, amikor az akkori

miniszterasszony megvédte a konzervatívok abbéli szándékát, hogy véget vessenek az egyedülálló szülők hangsúlyosabb támogatásának. A politikus úgy érvelt, hogy az új, „szociális ellátás helyett foglalkoztatást” jelszavú program hosszabb távon az egyedülálló szülőknek is kedvezőbb lesz, mint a pénzbeli segélyezés.

Ez felveti azt a bonyolult kérdést, hogy vajon elvárhatja-e a társadalom a gyermekét egyedül nevelő szülőtől, hogy otthonmaradás helyett keresőtevékenységet vállaljon jövedelme emelése céljából. Ha azzal a kérdéssel szembesítjük a válaszadót, hogy vajon kisiskolás kor alatti gyermeket nevelő, egyedülálló szülőként mi a teendő, adataink szerény többséget mutatnak azok számára, akik képtelenek előírni az anyának, hogy mit tegyen, illetve arra az álláspontra helyezkednek, hogy tessen az anya a belátása szerint. A maradék 24 százaléka arra hajlik, hogy maradjon inkább otthon. Az iskoláskor elérése után ezek a preferenciák hirtározottan módosulnak.

A gyermeküket egyedül nevelő anyák felelősségvállalása

	Iskoláskor alatt	Iskoláskorban
Különleges felelőssége van abban, hogy munkát vállaljon	17	44
Különleges felelőssége van abban, hogy otthon maradjon	24	5
Döntsön belátása szerint, mint bárki más	51	45

Mintanagyság: 2531

A válaszok erősen összefüggenek a nem, a kor és a családi állapot szerinti összetétellel. A nők 58 százaléka – szemben a férfiak pusztán 42 százalékaival – a „döntsön belátása szerint” opciót részesíti előnyben. Hasonlóképpen, a 45 év alattiak 58 százaléka azonosul ezzel a választással, szemben az 55 év felettiek 40 százalékaival. Ami az érintetteket magukat illeti, 59 százalék választotta a „döntsön belátása szerint” opciót, függetlenül a gyermek korától. A többi, nem egyedülálló szülő majdnem ugyanilyen arányban (57%) ugyanezt mondja, ha kicsi a gyermek, de már érezhetően kevesebben (49%) az iskoláskorú gyermek esetében.

Kevéssé meglepően nagy többséget találtunk a gyermekét egyedül nevelő szülő munkavállalására járó támogatás esetében, ismét csak párhuzamban a kormány szándékaival, amit jelez az adóhitellel kifejezésre juttatott gyermeknevelési támogatás. Az egyedülálló szülők különösen nagy arányban támogatják ezt a szociálpolitikai eszközt.

Vállaljon-e szerepet a kormány a gyermeknevelésben?

	Igen	Sem igen, sem nem	Nem
Egyedülálló szülő részmunkaidőben, kisgyermekkel	75	13	9
Egyedülálló szülő iskoláskorú gyermekkel	62	18	15

Mintanagyság: 2531

Az egyes juttatások közti preferenciák

Egyidejű és egymásnak sokszor ellentmondó meggyőződések tapasztaltunk egyfelől az egyenlőtlenséggel és a juttatások alacsony szintjével, illetve másfelől néhány ellátási forma lenevelő hatásával kapcsolatban. Ennek fényében logikusnak látszik, hogy a közvélemény pártolja egyes ellátási formák emelését, míg másokét nem. Hogy megnehezítsük a válaszadóknak a nagyobb szociálpolitikai közkiadás pártolását, anélkül, hogy ennek árára gondolnának, kérdésünk hangsúlyozza, hogy minden emelés adóemelését is magával hozhat, a visszafogás viszont adócsökkentést is eredményezhet. (Ezeket a kérdéseinket még az eddig tárgyaltak előtt tettük fel, így nem érhet minket az a vád, hogy az alábbi táblában látható szóródás azért jött létre, mert „súgtunk” a válaszadóknak az egyes ellátási formákkal kapcsolatos nehézségekről.)

Mely ellátási forma emelését kívánja?

	Emelés	Szinten tartás	Csökkentés
Betegek vagy rokkantak otthoni gondozását végzők támogatása	82	15	1
Rokkantak	72	23	2
Nyugdíjasok	71	25	2
Kiskeresetű szülők	68	26	3
Gyermekeit egyedül nevelő szülő	34	41	21
Munkanélküliek	22	40	35

Mintanagyság: 3146

Az egymás utáni attitűdfelmérésekben visszatérően megnyilvánuló preferencia az „egészségügy, az oktatás és a szociális ellátások” növelésére továbbra is fennmaradt. Az emberek ma is megszavazzák a társadalmi juttatások hangsúlyosabb emelését. Több mint kétharmad van amellett, hogy többet költünk a betegeket és rokkantakat otthonukban ápolókra, a munkaképtelenekre, a nyugdíjasokra és a dolgozó kis keresetű gyermekes családokra. Ami az elköltendő többlet nagyságát illeti, az effajta felmérések ugyan nem különösképpen alkalmasak ilyesminek a specifikálására, annyi mégis megállapítható, hogy a „többet” kifejezést mindig előnyben részesítik a „sokkal többet”-tel szemben. „Kevesebbet” pedig végképp csak néhányan kívánnak. Pusztán két százalék kívánt például kevesebbet a rokkantaknak, ami kevés szimpátiát mutat az 1999-es jóléti törvényben elhatározott egyes kurtítások iránt.

A gyermeküket egyedül nevelő szülők esetében a legnagyobb csoport a status quo fenntartása mellett van. A többiek inkább hajlanak az emelésre, mint a kurtításokra.

Az egymás utáni attitűdfelmérésekben visszatérően megnyilvánuló preferencia az „egészségügy, az oktatás és a szociális ellátások” növelésére továbbra is fennmaradt. Az emberek ma is megszavazzák a társadalmi juttatások hangsúlyosabb emelését. Több mint kétharmad van amellett, hogy többet költünk a betegeket és rokkantakat otthonukban ápolókra, a munkaképtelenekre, a nyugdíjasokra és a dolgozó kis keresetű gyermekes családokra. Ami az elköltendő többlet nagyságát illeti, az effajta felmérések ugyan nem különösképpen alkalmasak ilyesminek a specifikálására, annyi mégis megállapítható, hogy a „többet” kifejezést mindig előnyben részesítik a „sokkal többet”-tel szemben. „Kevesebbet” pedig végképp csak néhányan kívánnak. Pusztán két százalék kívánt például kevesebbet a rokkantaknak, ami kevés szimpátiát mutat az 1999-es jóléti törvényben elhatározott egyes kurtítások iránt.

A gyermeküket egyedül nevelő szülők esetében a legnagyobb csoport (amely azért nem alkot többséget) a status quo fenntartása mellett van. A többiek inkább hajlanak az emelésre, mint a kurtításokra. Ha az egyedülálló szülők nem is alkotnak preferált csoportot, mint a nyugdíjasok vagy a rokkantak a

közvélemény szemében, azt lehet mondani, hogy egyes képviselők takarékoskodási törekvéseivel szemben határozott ellenérzés mutatható ki. Persze nem könnyű egyértelműen értelmezni az adatokat, például a „szinten tartás” fogalmát. Végül is 1997-ben elhatározták ugyan, hogy szakaszosan véget vetnek a gyermeküket egyedül nevelő szülőknek járó különleges pótlék folyósításának, ám az érintetteket kárpótolhatta az, hogy 1998-tól emelték a *minden* gyermekes családnak járó kedvezményeket.

A munkanélküliség ügyével lehet a legkevesebb támogatást mozgósítani. A legnagyobb csoport itt is a jelenlegi helyzet fenntartásáért kardoskodik, ám a változást kívánó maradék között többen vannak a kurtítás, mint az emelés mellett. Világos, hogy a visszaélésekkel és a nem kívánt lenevelő mellékhatással kapcsolatos fenntartások itt a legéletszerűbbek és ezek erősebben esnek latba a társadalmi különbségek mérséklését sürgető igénynél, valamint annál, hogy sokan a segély összegét kisebbnek találják annál, mint amiből tisztességesen meg lehet élni. (Itt találtunk olyan válaszadókat is, akik a segély összegét a valóságosnál magasabbnak érzékelték.)

Mielőtt arra gondolnánk, hogy ezek az attitűdök egy rejtett megkülönböztetést tükröznek az „érdemes” és „érdemtelen” szegénység között, vegyük figyelembe, hogy az első három ellátástípus hosszú távú elkötelezettséget jelent, a manifesztálódó különbségtevés tehát a rövid távú és hosszú távú szükséghelyzet közti értékkülönbséget is tükrözheti. Az is belejátszhat ezekben az eredményekben, hogy az eszköztár nem mindegyik eleme éri el célját ugyanolyan hatékonysággal. Ezért megkérdeztük azt is:

Egészeben véve mit gondol? A kormány feladata-e munkahelyeket teremteni minden dolgozni vágyó ember számára?

Az ebből a kérdésből fakadó politikai cselekvés már messze túlmutat a mai vagy akár egy jövőbeni brit kormány programlehetőségein. Mégis a lakosság csaknem kétharmada (65%) kifejezett vagy feltételezett kormányfeladatnak tekinti a teljes foglalkoztatás elérését. És csak egynegyede képvisel ellentétes nézetet. Mindezek alapján a közvéleménynek azt az üzenetét fogalmazhatjuk meg, hogy „munkahelyeket, ne emelt szintű segélyeket”. Ha ehhez hozzávesszük a többi célcsoport számára elvárt, magasabb támogatási igényt, akkor ez tulajdonképpen nincs is igazán távol a kormányprogramnak attól a megfogalmazásától, hogy „munkahelyet annak, akinek lehetséges, segélyt annak, akinek nem lehetséges”.

Szokás szerint a magasabb vagy csekélyebb ellátási szint iránti preferencia pártválasztásokkal magyarázható. De – amint ez a következő táblából kitűnik – a pártok hatása a legkevésbé népszerű juttatásoknál a legerősebb. Az otthon ápolók és munkaképtelen rokkantak jobb ellátásának igénylése közel ugyanakkora a konzervatívok körében, mint másutt. A pártpreferenciák akkor kezdenek megmutatkozni, amikor a nyugellátásokról és a kisgyermekes szülőkről van szó. Ám a konzervatívok még e csoportok kapcsán is szilárdan elkötelezettek maradnak a magasabb szintű szociálpolitikai közkiadások mellett. Csak az egyedülálló szülők esetében válik el a konzervatív szavazó a munkáspártiaktól és liberáli-

soktól és fordul a magasabb költsékezés ellen. Sürgetik a munkanélküliség öszszegének mérséklését is, de figyelemre méltó, hogy itt a munkáspártiak sem támogatnak emelést.

Százalékpontos különbség a közkiadásokkal kapcsolatos preferenciák (nagyobb vagy kisebb közkiadásbeli ráfordítás) között, pártválasztás szerint

Költségvetési kiadás	Munkás- párt	Libe- rálisok	Konzer- vativok	Egyéb	Összesen
Ápolás	84	82	78	80	81
Munkaképtelen rokkantak	74	72	67	67	70
Nyugellátottak	73	74	59	68	69
Alacsony keresetű gyermekesek	68	72	55	72	65
Egyedülálló szülők	22	16	-10	26	12
Munkanélküliek	-1	-14	-39	-7	-13
<i>Mintanagyság: 3146</i>					

Míg a fenti négy csoportba eső juttatások növelését általános meg-
egyezés övezi, kortól függetlenül, az utolsó két csoport esetében ez az
összhang hiányzik. Ezek már erősen függenek a kormegoszlástól: a 35
év alattiak nem sajnálják az egyedülálló szülőktől és a munkanélküliektől
sem a nagyobb ráfordítást, de a 65 éven felüliek esetében már a takaré-
kosság dominál.

Persze előfordulhat, hogy ezek a preferenciák az önérdék megnyilván-
ulásai, és ennek bizonyítékai is lehetnek, leginkább az egyedülálló szü-
lők és a munkanélküliek esetében. Az első három juttatástípus esetében
az emelés iránti pozitív beállítottság mérlege (százalékpontos különbség)
csak csekély mértékben javul, ha a válaszokat leszűkítjük a potenciális
kedvezményezettekre, igaz persze, hogy ami ilyen magas, az már aligha
lehet még magasabb.

Következtetések

Egy nemrégiben, a Szociális Minisztérium (Dept. Of Social Security) meg-
bízásából lefolytatott, a jóléti reformokkal kapcsolatos attitűdvizsgálat
legfőbb megállapítása szerint „az új jóléti állam alapelvei nagyfokú köz-
bizalmat élveznek”. Félő azonban, hogy ez túl sommás megállapítás, hi-
szen a legtöbb ember bizony zavarba jönne, ha meg kellene adnia a je-
lenlegi szociálpolitika alapelveit, hát még a kormány 1998-as Zöld köny-
vében leírtakat. Ugyanakkor a nagy hagyományokkal rendelkező British
Attitudes Survey, kiváltképpen annak 1998-as hulláma alapján kétségte-
len, hogy a kormány által bevezetett egyes intézkedések támogatást él-
veznek, még azok is, amelyekkel a kormány kevésbé mer büszkélkedni.
Kevés támogatást kap viszont az, hogy a kormány visszariad az adók
emelésétől, nyugodtan véghez vihetné a gazdagok hangsúlyosabb meg-
adóztatását, de az egészségügy és oktatás támogatásáért mindenképpen
megszavaznák neki a többletadót.

- Tartós köztámogatást érzékelünk a „többletadóért többlettámoga-
tást” gazdaságpolitika terén, különösen az egészségügy és közoktatás

többlettámogatása érdekében, de még az ápolási szabadságon lévők, munkaképtelenek, nyugdíjasok és hátrányos helyzetű családok érdekében is. Ez visszaigazolja az ezekre a területekre előirányzott magasabb keretszámokat meghatározó kormányintézkedéseket. Tehát a kormány szelektív intézkedései közül – amit kiválasztó univerzalizmusnak nevezünk – sok találkozik a várakozásokkal. A kormány nem radikális változtatásra, hanem visz-szafozottan határozott intézkedéssorozatra törekvését az is igazolja, hogy a közvélemény előnyben részesíti a „több” közkiadást a „sokkal többnél”. Ám nem találkozik a köz elképzeléseivel az, hogy csökkentek a rokkantnyugdíjak és elmarad a várakozásoktól az a támogatás is, amit a hozzátartozókat ápolók kaphatnak.

A kormány szelektív intézkedései közül – amit kiválasztó univerzalizmusnak nevezünk – sok találkozik a várakozásokkal.

- Hasonlóképpen időtálló az a támogatás, amit a közvélemény a jövedelemkülönbségek mérséklésének ad, beleértve az adózás eszközeinek igénybevételét is. Ez a jóváhagyás meggyengül, ha a „jóléti juttatások” vagy az „újraelosztás” szerepelnek motivációként. Ezért helyeselni lehet azt a „hézagos” vagy „lopakodó” kormánystratégiát, amely a szegénység elleni hadviselést jellemzi. Ez így ugyanis kevésbé kelt ellenérzéseket a konzervatív vagy középosztálybeli szavazókban, ugyanakkor persze nem juttatja el az ennél messzebb tekintő munkáspárti szavazókat a lelkesedésig.

- Annak, hogy az átfogó emelés helyett ez a foltszerű megközelítés helyénvalóbb, az a széles körben hangoztatott meggyőződés az egyik oka, mely szerint a szociálpolitikai eszközrendszer egésze, de eminens módon a munkanélküli-segélyezés függőséget hoz magával, túlságosan nagy a visszaélések lehetősége, és a túlságosan magas juttatások lenyelnek a munka vállalásáról. Ilyen körülmények között jó megoldás a „munkát segélyezés helyett” megközelítés, hiszen három emberből kettő kifejezetten a kormány felelősségének tartja a munkahelyteremtést. Zavaró tényezőként azonosítottuk azt a megítélést, hogy a munkanélküli-segély összege túl kevés, hiszen a valóságos szintet alaposan túlbecsülték az emberek. Ezzel együtt a tartózkodás a munkanélküli-segélyezés emelésével kapcsolatban tartósnak tekinthető.

- Általában és elvileg nagyobb az egységes összegű juttatások támogatottsága, mint a jövedelemvizsgálathoz kötötteknek vagy a keresettől függőknek. A nyugdíjrendszer második, keresetfüggő pillérének lineáris alakítása ezért támogatást kaphatna, de ez nem jelenti azt, hogy a jövedelemvizsgálathoz kötött minimálnyugdíj is megkapná ezt a támogatást.

- A jövedelemvizsgálattal szemben megnyilvánuló ellenérzés oszladozni kezd, amikor a gyermektámogatásokhoz jutunk. Valójában egy csekély többség pártolja a tehetősebbeknek juttatott alacsonyabb támogatást, és elsöprő a többség a kis keresetű gyermekes családok jövedelempótló támogatása terén. Az 1998-as és 99-es költségvetés ilyen irányú kezdeményezései a gyermekes családok támogatásáról és adókedvezményezettiségről összhangban van a közvéleménnyel.

Eredményeink két értelmezési lehetőséget kínálnak. A szűkmarkúbb megoldás az, ha úgy gondolkozunk, hogy a kormány – összhangban a társadalom „fókuszcsoporthoz” kezelésének gyakorlatával – pusztán kullog a közvélemény után, és meg sem kísérli vitákban elfogadtatni saját megközelítését. Azt is gondolhatjuk, hogy a felmérést közvetlenül megelőző hónapokban a miniszterek még fűtötték is a munkanélküli-segélyezés gondjaiból fakadó aggályokat. Ezt alátámasztja az, hogy az 1996-ban és 1998-ban feltett egyik kérdésünk valóságos ugrást mutat ki a munkanélküli-segély lenevelő és visszaélést lehetővé tevő mellékhatásaival kapcsolatos aggályt kifejező beállítódásban, ugyanakkor más segélyformák kapcsán a gazdasági fellendülés éveiben folyamatos és lassú az aggályos beállítódás kimutatható emelkedése.

A nagyvonalúbb értelmezést az kínálja, ha úgy gondolkozunk: a kormány megtalálta azt a politikaegyüttest, amely egyszerre érvényesít egy visszafogott újraelosztást és emelést a célcsoporton belül mindenkinek járó univerzális jóléti juttatásokban.

A nagyvonalúbb értelmezést az kínálja, ha úgy gondolkozunk: a kormány megtalálta azt a politikaegyüttest, amely egyszerre érvényesít egy visszafogott újraelosztást és emelést a célcsoporton belül mindenkinek járó univerzális jóléti juttatásokban. Ezek az intézkedések eleget tesznek a kormány támogatói várakozásainak és a megvalósítás mikéntje még szélesebb konszenzusra is számot tarthat. 1999-es Beveridge-előadásában a miniszterelnök a „népszerű jóléti állam” megteremtésére hívott fel, a fenti kormánystratégia ennek elemeként ismerhető fel. Nagyon is lehetséges persze, hogy mindkét értelmezésünk túllő a célon, de tény, hogy a munkáspárti kormány kezdeti lépései és a széles politikai közvélemény várakozásai között megdöbbentő hasonlóság ismerhető fel.

Fordította Kelen András